

И Т К Л

(Äдл нертä келврäs)

Дан чилснä хöөн хäрдж ирсн Бадмин Очр гертан гурвн öдр амрад дөрвдгчднь военкома-р ирв.

—Цергäs сулдсн дääч, гвардий старший лейтенант, Бадмаев.—гигьäд, цергä авьясарн военкомин öмн Очр цеб гигьäд, цемцäгьäд зогсв. Военком энүг суулгьäд, документсинь авч хäläv.

—Багш болджант тегäд?.. сән... сән... гвардеец, орден зүүгьäч, —гидж, Очрин документс хäläджäгьäд, военком бийнь бийдän келв. Дарунь нег күүнлä телефогьар күүндчкäд:

— Не, облОНО тал одтн, таниг тендäs кöдлмшт илгäх. Кöдлмштн күүцвртä болтха. —гидж келäд, Очрт гаран öгв.

— Менд харгьджай, —гидж келчкäд Очр гарв.

ОблОНО Очриг балгьсна нег школур илгäv.

Школин директор, дäänä инвалид, Тюрин Николай Фе-

дорович Очриг байртагьар тосв. Очр эн хойр йир түргär, түрүн үгмүдäсн авн гишнъ нег-негän медцхäv. Түрүн күүндврäs, эн хойр дääч нег полкд хамдан церглдж йовцхасн болдж гарв.

Невчкн зуур школин туск тörär күүнджягьäд: «кедү бülтävт?» —гидж директор Очрас сурв.

—Эктäгьän хойурхмдн.

— Бääх бäärтн ямаран?

— Му биш, бäädж болхмн.

—Хамдан дääлдсн, хамдан кöдлх болджанавдн, нег үлү сән, —гигьäд директор суусн ормасн босв. Тер хоорнд хоньх джиньнв, амрдг öдрин хöөн кöдлмштän ирх болад Очр гарв.

Школин ут коридорар улан галстукта бичкн шар көвүн хоньх джиньнүлäd гүүдж йовхонг үзчкäд, кесгтän хäläгьäд зогсджягьäд, «би бас нег цагт ним бääсн биший, соньн цаг сандж» —гидж Очр дотран са-

нв. Тер көвүг классур гүүдж ортлнь, ишкдл күртлнь ардаснь соньмсдж хäläгьäд, терүг седклärн öкärлäd Очр бийдän инämсклв. Школин үүднäs гарч йовад саналдчкäд, бичкндк цаган ухалад: «э-эх, күүцл, күүцл... тана äмтäхтн альдв?» гидж бийнь бийдän келв.

Ягьäд тиигджähнь кемджәнä, одак бичкн шар көвүнä зүснь Очриг тäвлго дахв. Тиигх дутман, дотран кесг уха сольдж тунгьгагьäд, ухандан нег тодлвр сергäхär седäд, терүгän олдж чадлго йовсн Очрт, ик балгьсна шууган дän болджахш. Саак шар көвүн... Саак бичкндк цаг... Эн ухандан шүлтсн Очр, уульнцар йовдж йовхулсиг нам оньгьлго гишнъ йовад йовна. Тиигдж йовад зöрлцсн нег күүнлä зöвär чангьгар гаран харгьулчкäд «буругьан сурджанав» гигьäд эргäд хälä-

хлä баахн күүкд күн «төр уга» гин, давад гарв. «Сäähн Сарнъгин бäädлтä күүкмб?» гисн ухан, альдас ирсн медгдлго, дäänä öмнк цагин энүнä нег үр күүкинь сергäv. Сарнъгин туск тодлвр Очрин ухаг кесг минь-

гьн дуунад бääh Иджл голур агчмин зуур авч ирв.

...1941 джил. Иджлин көвä. Очрин кесг үүрмүднъ тиигхд энүг дäэнд үдүшäцхälä. Тедн дотр Очрин иньгджäсн Сарнъ бас йовла... Эн тоолвртагьан Очр герүрн ирв.

Одр, сö уга сүүдр мет арднъ дахдг, толгьгагьаснь эс гардг нег ухан Очрин ухалдж йовсн тоотиг, гертан ордж ирлгьнләнъ тарадж äрлгьäд, урдк кевтän эврәннъ орман эзлв. Энн-дурта иньгиннъ туск ухан билä.

Очр хойр сар багшлад оркв. Багширин коллектив энүнд тасгднa, бийнь чигн äмтнд күндтä. Школин сургьулин халхин заведующ, баахн багш Нина Федоровна, нам энүг түрүн öдрмүдäснь авн гишнъ наад л а д «мана командир» г и д ж келдг билä. Директор болхла. Очрла фронтд болсн йовдлмуд күүндхдän йир дурта билä. Эн хойр зäрмдän, сул цагтан ора күртл күүндäд школд үлдцхäдмн.

Хойр сарин туршарт Николай Федорович Очр хойр нег-негнәннъ бäädлär ухагьан мед-

лцм дүнъгäгьär иджлццхäv. Очрин дотр нег гашута зовлнь бäähинь чигн Тюрин бичкн-бичкнär медä бäänä, болвчн бийän итклго, дакад эмäгьäд, юм сурдго билä. Күн дотран ю эс ухах? Орлцхднъ орлцх, орлцшгоднъ орлцад чигн керг уга... Уга! Болвчн энүнäс сурх кергтä. Бийнь келхдän эмäдж чигн бäädг болх. Сурад, күүндснд йир хаджгьр уга болх. Иигдж Тюрин сүүлднъ сандг болв, санхларн мел чикär санджала.

Нег дакдж Очр школасн ирчкäд экäсн:

— Баав, нанд бичг ирсн угай. —гидж айстан гишнъ сурв. Уга, бичг ирсмн уга. Бичг ирхлä сурлдан угагьар чигн медгдх бääсмн. Зуг Очрин амнас гарсн тер үгмүд күчär, келгдшго бийнь келгдв.

Очр асхнднъ ордан орчкад, кесгтän унтдж чадсн уга.

Минь öцклдүрк гидж келдж болм дүнъгä фронтин салдсмудин бäädл, хагьрсн товин сумн, үклмүд уханднъ орад, нүдän аньхлань үзгдäд бääцхäv.

Гер дотр тагчк. Очр зуг эв- (Цаарандкнв 4-ч халхд.)

ранны зүрхн цоклг сонъсна. Нөр күрхш. Тиигдж эн удан тесдж чадсн уга. Орнаннь толгъа туст бääсн кнопкиг кевтн-кевтдж дарад, герл шатачкад, ардк хорад унтдж кевтсн экүрн герл бичä тустха гигъад, үүднä кöшг буулгъчкад, хуучн гадрта бичкн блокнотиг, стулин нургънд öлгäтä бääсн костюмин хавтхас шүүрэд авб.

...1941 джил немшнр Сталинградур дävрдж йовхд Очр күндär шавтла. Серл орад нүдän секдж хäläгъад, хаджудан суусн дääнä бор öрмгтä, далвчлад санитарн сумк үүрсн күүк үзв. Энн дääнä санитарк Вера Победоносцева билä. Эн санитарк Очриг немшнрин эзлсн газрас, гал цагъан öдрär, хур-мöндр болсн сумн дотрагъар, икл зовлнъгта кевär чирдж авч гарсн болдг. Манъгъдуртн фронтин газетд салдсмуд иим үгмүд умшцхав: «...дääнä санитарк Вера Победоносцева шавтсн дääчнр харслгънд, нег үлү эвранны командирән хортна гартас харсдж авлгъндан героическ зöрг үзүлв. Бийинь бүслсн арв гар хортна салдсмудиг офицертä-

гынь гранатар шивдж, алдж уга кев...»

Саратовск областин Энгельс балгъснд 6 сар госпитальд кевтäd, Очр эвранны частъдан тусв. Вера Очр хойриг тавсн хувн дакад харгъулв. Тер зургъан сарин туршарт Очр Вера хойр хоорндан таслвр угагъар бичг авлццхадг билä.

...Чи мини äм харслач. Чи нанд үнтäч. Чамд кергтä болхла, чини төлä öрч дотрк зүркän гаргъад, Тöрскндän öгчänäv гидж санад, торлго чамд öгнäv. Ке, сääхн үгмүлт эн цагт ормчн уга, би бичдгчн угав... Очрин бичгүдäs иим үгмүд Вера умшдг билä. Иир джööлн, таалмджта, сергмджтä кевär Вера Очрт бичдг билä. Унärtн келхлä, Веран бичсн бичгүднн Очрт эмчнрин öгсн эмäs үлү дөнъ болсмн.

...Минъгъад дакдж умшгдсн бийнъ Веран тер үгмүдиг давтад умшхланъ, Очрин догдлсн зүркн токтндж, ирх джиргълнн иткгддж, седкльн амрдг билä. Тегäd чигн Очр, чееджин зовлнъ öрггдäd, бахлур öдлäd ирхлä, харнъгъу сö босад, хавтх-

дан бääсн блокнотд бичгдсн Веран үгмүд умшхар шүүрч авб. Чичрсн гарарн адгъмта бääдлтäгъär блокнотан авчкад: «Вера, би чамаг күлädжәнäv, сääхн иныг минъ» гидж аргъулхан бийдän келäd, шурдад бääсн блокнотин нег халхднн иигдж умшв:

...Очр, дала үг бичдг цаг биш. Дääнä хөөн хүвән, джиргълән негдүлий. Нег зүркär бääй. Мөнъкин чини Вера.

Цааранднн, эн хайгар кесг бичг бичгдсн Веран гериннн хайг бичätä.

Гартан бärджäsн блокнотан дер доран шургъулчкад, Очр нүдän анъв. Минъ тер кевтän — үүлн уга тенъгршнъ цегän нүдтägъән, чилнъ хар үсн деерән цохтдж үмссн пилотктагъан, дääнä бор öрмгтägъән, äрвджго корнъгър болсн хамртагъан — салджахдан Очрин öмн зогсджасн кевтän, энүнä аныгдсн нүднднн Вера үзгдäd бääв. Энүг аныгдсн нүдндän үзн бääдж Очр унтв.

БАЙДЫН Санджара.